

borús nagyhatalmi szembenállás eredményeként rögzült felfogásról van szöveg szó, amely a feudalizmust a városok és a polgárok hiányával, a kapitalista (a polgári) fejlődést (a modern nyugati civilizációt) ellenben a város (és a polgár) fejlődésével azonosítja. Ez rejlik állítólag Nyugat- és Kelet-Európa történelmi különbözősége mögött is. A porosz történelem specialista, Francis L. Carsten, valamint a Pach által képviselt felfogást mérlegre téve, a magyar (s nem, ahogy a címben ígéri, a közép-európai) várostörténetet vizsgálja a XIII. és XIX. században, hogy meghatározhassa: mennyiben volt akadály a feudális elnyomás (reakció) a városi és polgári fejlődésnek. S igaza van-e Carstennek (és magyar kollégáinak, akikhez – tévesen – Szűcs Jenőt is sorolja), amikor azt állítja: „a városok nemesség általi középkori alávetése eredményezte Kelet-Közép-Európában, hogy a polgárságnak nem sikerült liberális tőkés demokratikus rendszereket felállítani.” (15. old.)

A feudalizmusból a tőkés társadalomba való átmenet illetően történetírói megközelítése Szelényi szerint idealizálja a városok történelmi modernizáló szerepét, egyszerűen hallgat róla, hogy milyen jól megfértek egymással a városok (polgáraik) és a nemesek a feudalizmus körülményei között. „Két kérdést hangsúlyozok. Egyrészt, a városok gyakran szimbiotikus kapcsolatban éltek a földesurakkal, másrészt [...] a városok hangadói, a kereskedők és a kézművesek nem természetes szövetségei a jobbágyoknak.” (8. old.)

Szelényi tézise nem szöges ellentéte a cáfolni kívánt koncepciónak, hiszen Pach sem állította soha, hogy a második jobbágyság korában „természetes szövetségi” kapcsolat állt volna fenn a városi polgárság és a jobbágyság között. Sőt ennek épp az ellenkezőjét jelentette ki, ahogyan a fenti idézet is tanúsítja.

Végigkísérve a magyarországi városfejlődés hosszú időtartamú alakulását,

Szelényi azt kívánja bizonyítani, hogy a városok (és polgárjogú lakóik?) a rendi struktúra integráns elemeként kaptak helyet a feudalizmus századai-ban a királyból, a nemességből és a rendi polgárságból álló hatalmi hierarchiában. Következésképpen: „Nem az volt tehát a városok természetes hajlama a feudális politikai gazdaság körülményei közt, hogy a modernitás szigeteiként, folytonosan és mind nagyobbra növe meghódítsák az elmaradott feudális vidéket.” (154. old.)

A XIII–XVI. századi városfejlődés vizsgálata alapján elsőként konstatálja, hogy a királyi fiskális megfontolásokból fakadó városbarát politikája kifejezetten kedvezett a polgárság Mohács előtti fejlődésének. Megállapítása egybevág Szűcs Jenő (város)történeti kutatásainak eredményeivel. A második jobbágyság bevezetése, a jobbágyság röghöz kötése (1514) azonban, folytatódik a gondolatmenet, kedvezőtlenül érintette a szabad királyi városok urbanizációját, mivel a lehanyatló (s egyúttal decentralizálódó) központi királyi hatalom a városokat kiszolgáltatatta a nemesség kénye-kedvének. A dolog persze nem ilyen egyszerű, hiszen a három részre szakadt országban a városok számára egymástól módfelett eltérő feltételek keletkeztek.

A hódoltság területén nyomban megszűnt a közvetlen földesúri (és királyi) hatalmi jelenlét, ami újfajta urbanizáció, a mezőváros megszületését eredményezte. A királyi Magyarországon és Erdélyben sem volt azonban töretlen a nemesség hatalma a városok felett. A közöttük újra és újra kiéleződő konfliktus a nemesség városokba költözésével kapcsolódott össze. Rácz István monográfiája nyomán a szerző arra következtet, hogy a nemességnek végül nem sikerült hatalmába kerítenie a szabad királyi városokat, miután a német patrícius vezető réteg sikerrel állta útját a városokba nyomulásuknak. Erdélyben ugyanakkor a fejedelem pártfogása érdemben hozzájárult a virágzó városi élethez.

Mindent összevéve, a második jobbágyság jogi intézménye azért veszélyeztette a XVI–XVII. századi magyarországi városi és polgári fejlődést, mert fellazította a királyi hatalom és a városok érdekszövetségét, egyúttal pedig közvetlen kapcsolatba hozta egymással a nemességet és a városokat. Ebben az időben a szabad királyi városok társadalma közben át is alakult némileg. A XII–XIII. század során bevándorló német városi patriciátus hatalmát a nagyrészt szintén a királyság határain kívülről újonnan érkező, szegényebb sorsú polgárság szorította korlátok közé; tömeges megjelenésük ugyanakkor kiélezte a szociális egyenlőtlenségeket. A beköltöző nemesek, akik meg kívánták (volna) tartani nemesi előjogaikat, szintén a szegényebbek táborát gyarapították. A rendi országgyűléseken ugyanakkor a városok a nemességgel egyenértékű félként vehettek részt ez időben, jelezve, hogy „kompromisszum, nem pedig alá-fölérendeltség jellemezte a nemesek és a városok kapcsolatát” (36. old.).

A korabeli városi polgárság különösen fogékony az új eszmék, mindenekelőtt a reformáció tanai, illetve a szakszerű és kevésbé patriarchális városi adminisztráció megteremtésére. S az sem tagadható, hogy a királyi Magyarország bányavárosai (az arany-, ezüst- és rézbányászat), valamint az autark fejlődés lehetőségeit kiaknázó erdélyi (különösen a szász) városok a XVII. század elejéig konjunkturális időszakot éltek át.

A felvidéki bányavárosokkal kapcsolatban végzett levéltári és egyéb eredeti forrásokon nyugvó kutatásai alapján Szelényi kijelenti: a XVI. századi magyar városfejlődés fő jellemzője a dinamikus változás, a növekedés: „A királyi Magyarország és Erdély városait tekintve a mindennapi élet a tizenhatodik század közepétől a tizenhetedik századig telve volt energiával és vitalitással.” (61. old.)

A hódoltság kori magyar városfejlődésről festett kép összhangban áll a

hazai várostörténet-írás újabb eredményeivel. A városok kora újkori hanyatlásának Szelényi által kifogásolt történetírói képlete ugyanis valójában jó ideje már a múlté. Ez nem hitelteleníti ugyan a szerző igyekezetét, jelentősen csökkenti viszont gondolatmenete eredetiségét. Különösen hiányzik az általa hasznosított történeti munkák sorából Szakály Ferenc: *Mezőváros és reformáció. Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez* (Balassi, Bp., 1995.) című könyve, melyet Kubinyi András, Balázs Mihály, Benda Gyula, Bácskai Vera és Péter Katalin értékelt a *BUKSZ* 1997. nyári számában (186–201. old.), s amelynek a talán legfontosabb koncepcionális megállapítása volt, hogy „a XVI. századot alighanem a magyar vállalkozás első fénykorának minősíthetjük: olyan fénykornak, amely [...] ilyen nagy mértékben soha többé nem ismétlődött meg”. (Szakály: i. m. 417. old.)

S miért mellőzi vajon Szelényi a hazai szakirodalom új eredményeit summarizáló további monográfiákat? Ha épített volna, egyebek közt Kubinyi András (*Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. CSML, Szeged, 2000.), Bácskai Vera (*Városok Magyarországon az iparosodás előtt*. Osiris, Bp., 2002.), valamint Pál Judit (*Városfejlődés a Székelyföldön 1750–1914*. Pro-Print, Csíkszereda, 2003.) munkáira, árnyaltabban adhatta volna elő a kora újkori magyar városfejlődésről vallott tézisét.

A török kort követő évszázadok városfejlődését és polgárságtörténetét ecsetelve Szelényi már növekvő bizalommal fordul a kezdetben bíralt feudalizációs tézishez, s ennek maga is hangot ad. „A magyar polgárság sikertelenségét tárgyalva ez a munka a hosszú távú történelmi folyamatokra koncentrált, és különbségeket állapított meg az iparosodás előtti, valamint az iparosodó Magyarország között.” (154. old.) Az iparosodás korához közeledve a polgárság negatív imázsa váltja fel az iparosodás előtti kor pozi-

tív polgárképét. A polgárság hanyatlását a szerző a felvilágosult Habsburg-abszolutizmus korához köti, mely folyamat a XIX. század során s azon túl is változatlanul tart.

De lássuk sorjában. A XVIII. század város- és polgárságtörténetére az immár sikeres nemesi „hatalomátvitel” nyomja rá a bélyegét. Hamar nyoma vész a török kori mezővárosi fejlődés addigi eredményeinek, mivel a beköltöző nemesség birtokba veszi a városi hatalmat. A valaha (1450 és 1650 közt) virágzó felvidéki és erdélyi szabad királyi városok ez idő tájt kevés kivétellel már mind stagnálnak vagy hanyatlanak. A német polgárság visszaszorulása utat nyit az etnikai feszültségek fokozódásának, s ez is gyengíti a városokat a királyi és nemesi hatalom növekvő beavatkozásával szemben. A felvidéki és az erdélyi városok szerepének és jelentőségének drasztikus visszaesése miatt tehát a XVIII. század során a magyarországi polgárság egyre mélyebb válságba kerül. A hanyatlást nem ellensúlyozhatja az alföldi mezővárosi fejlődés kontinuitása vagy helyenkénti fellendülése, hiszen az közvetlen nemesi alávetettség keretei közt zajlik.

Vajon helyes képet ad Szelényi az immár a Habsburg Birodalomba beintegrált ország urbanizációjáról és polgárosodásáról? Abban igazat adhatunk neki, hogy a városhálózatban most is súlypont-áthelyeződés következett be. Kérdéses viszont, hogy a hanyatlás jelének tekinthetjük-e a városhierarchia belső átrendeződését. Szelényi szerint igen, mérvadó magyar történészek szerint nem.

A hanyatlás mindenekelőtt a királyi Magyarország és Erdély szabad királyi városait sújtotta, de nem érintette az ország közepén újraeledő városi szerekörű, noha nem feltétlenül városi jogállású településeket, a mezővárosokat. A városhierarchia átrendeződése az agrárvárosodás folyamatát követte, mely tény elkerüli Szelényi figyelmét (holott a korábbi időszakot

illetően számot vetett a mezővárosi fejlődéssel, 37–38. old.).

A magyarországi várostörténet-írás legfontosabb új eredménye volt annak kimutatása, hogy a XVIII. század során határozottan (és tartósan) elvált egymástól az urbanitás jogi, valamint gazdasági-társadalmi meghatározottsága. A központi helyi szerepkört betöltő városok állományát és típusait az 1828-as összeírás alapján rekonstruálva (Bácskai Vera: *Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején*. Akadémiai, Bp., 1988. A könyv angol nyelven is megjelent!) sikerült bizonyítani, hogy a polgárság társadalomtörténeti fogalma nem kötődik többé kizárólag a szabad királyi városok polgárjogú lakóihoz. Sőt a városi polgárság egyre kisebb hányadát hatja át ez időben a rendi identitás tudata (a német szakirodalom őket nevezik *Stadtbürgere*nek), miközben már színre lép az országos (legalábbis regionális) jelentőségű polgárság is. Ez utóbbi, zömmel Pest városára koncentrálódó társadalmi csoportot ipari vállalkozók és főként nagykereskedők alkották (Bácskai Vera: *A vállalkozók előfutárai. Nagykereskedők a reformkori Pesten*. Magvető, Bp., 1989.). S végül a városi funkciót elfoglaló, számottevő piackörzeti vonzaskörrel rendelkező püspöki és földesúri városok céhes szervezetű és szemléletű kézművesei és kiskereskedői is kezdenek felnőni a régi polgársághoz. Amikor tehát Szelényi szüntelenül a hanyatlásról beszél, épp azokat az új fejleményeket hagyja figyelmen kívül, amelyek a XVIII. századtól kezdve egyre inkább megszabják a hazai városi és polgári fejlődés fő kereteit.

S ezzel a polgárosodás modern kori folyamatának, a modern polgárság társadalmasodásának gyakran vitatott kérdéséhez érkezünk. Szelényi felemás álláspontot – szerinte közbülső nézetet – képvisel ebben a kérdésben, amennyiben a polgárság feudalizálódását valló (hagyományos) történeti képtől éppúgy eltér, mint az úgynevezett tör-

ténetírói revizionizmus képviselőinek a felfogásától. A feudalizációs tézis (melynek Hanák Péter volt legismertebb hazai szószólója) úgy tartja, hogy a nemesi eredetű tisztviselőréteg, a dzsentri állt a középosztályi fejlődés centrumában, amely mintegy magához idomította a jómódú, de gyámoltalan és politikailag is gyenge modern polgárságot. Szelényi maga is hitelt ad ennek a felfogásnak, noha kevésbé a zsidó, mint inkább a szívéhez közelebb álló hagyományos német városi (rendi) polgárság tisztviselő középosztályává válását, eldzsentriredését (el-polgáriatlanodását) hangsúlyozza. A német burgereknek a magyar nemesiséggel való összeolvadásáról szólva a történelmi polgárság dzsentrifikációját domborítja ki, amelynek lehangoló eredménye, hogy az eredendően polgári elemek lassanként feloldódnak a magyar *Bildungsbürgertum* és hivatalnokosztály olvasztótégelyében, vagyis „elhangyják az üzleti pályát”.

Megállapításához nem tartozik társadalomtörténeti érvelés, nem derül ki, milyen források tanúskodnak Mikszáth egyetlen regényén kívül kijelentése igaza mellett. Nehéz is lenne a bizonyítás, hiszen mindmáig hiányoznak a mértékadó mobilitásvizsgálatok. Amit azonban a dualizmus kori állami (és önkormányzati) bürokrácia társadalmi és etnikai származási összetételéről ma tudunk, az nem támasztja alá Szelényi elképzelését a magyar tisztviselővé asszimilált (és dzsentrifikált) német polgárságról.

Mint ahogy az sem tűnik kellően megalapozott feltételezésnek, hogy a *Bildungsbürgertum* minden további nélkül a dzsentriredés öntőformája lenne, következésképpen a tisztviselő osztályba átlépő elmagyarosodott német (netán zsidó) polgár nyomban faképnél is hagyja a liberális polgári értékeket (miként a szerző állítja könyve 135. oldalán). S ha már szépirodalmi példákhoz kötjük a társadalomtörténeti argumentációt, ne feledkezzünk meg az anti-Mikszáth Márairól, aki a kassai

bankigazgató „Endre bátyám” alakjában a dzsentri származású, ugyanakkor „mintaszerű” bankhivatalnok-polgár társadalmi típusát jeleníti meg számunkra (*Egy polgár vallomásai*).

A *Bildungsbürgertum* eredeti, tehát német jelentése a valódi (már nem rendi) polgárság lehetséges történelmi megnyilvánulásaként utal valamire, aminek a pusztá léte is mindmáig hevesen vitatott kérdés a német történetírásban. Olyan autentikus polgár tehát a *Bildungsbürger*, aki állami alkalmazott (tisztviselő vagy állami állásban lévő értelmiségi) létére is rendelkezik a polgáriasság (*Bürgerlichkeit*) minden fontos kellékével. Ezt szem előtt tartva látta el Ránki György ezzel a megnevezéssel a magyar tisztviselő és értelmiségi középosztályt, melyet többre taksált ezáltal a dzsentrinél, hiszen nem tagadta meg tőle a polgári attribútumot. (György Ránki: *Die Entwicklung des ungarischen Bürgerturns vom späten 18. zum frühen 20. Jahrhundert*. In: Jürgen Kocka (Hrsg.): *Bürgertum im 19. Jahrhundert. Deutschland im europäischen Vergleich*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1988. 1. köt. 260. old.) Mely elgondolásnak több híve akad ma Magyarországon, mint amennyien ellentmondanak neki.

S így jutunk el a másik történetírói állásponthoz, az úgynevezett revizionista felfogáshoz, melyet Szelényi többek közt hozzám köt, és a „kettős társadalom” Erdei Ferenc által megfogalmazott elképzelését cáfoló koncepcióként határoz meg. A nemzetközi történeti diskurzus egyik áramlatát hazánkban képviselni hivatott revizionisták kerek perec tagadják a feudalizációs tézist, mondván: nem annyira elmaradtak a magyar nemesek és nem annyira modernnek (polgárok) a zsidók, mint ahogyan a más nézetten lévők rendre állítják. A német és magyar polgárság történetének revizionista történész szószólói állítólag még ezen is tútesznek, deklarálva, hogy e két országnak teljesebb és autonó-

mabb volt a középosztálya, mint Franciaországé vagy Angliáé (154. old.).

A szerző sajnos nem dokumentálja ez utóbbi, másoknak tulajdonított álláspontot, pedig ez elengedhetetlen lett volna, hisz nincs tudomásom róla, hogy Geoff Eley és David Blackbourn (mint szerzőpáros), valamint Kövér György és Gyáni Gábor (mint szerzőpáros) akár valami ehhez hasonlót is állított volna valaha. Ami viszont a szerzőnek a feudalizációs tézis (Hanák) és a revizionista nézet (Gyáni) közti lehetséges közbülső álláspontját illeti, nem világos, honnan veszi, hogy bárki is vitatná: az etnikailag fragmentált magyarországi polgárság (helyesebben középosztály) egyes szegmensei egymástól eltérő pályákon mozgottak.

Akadnak történészek, akik – Erdeire hallgatva – azt vallják: a zsidó (polgári) és a nem zsidó (nemzeti) elkülönülés (megkülönböztetés) „a társadalom felső és középső régióiban olyan – nemcsak létező, hanem szignifikánsan létező – jelenség [...volt], amelyet a nyelvi és kulturális magyarosodás csak enyhített, de meg nem szüntetett” (Romsics Ignác: *Múltról a mának. Tanulmányok és esszék a magyar történelemről*. Osiris, Bp., 2004. 337. old.). Velük szemben állítja egy magamfajta „revizionista”, hogy „a megállapítás [...] pontatlan, mivel szerzője nem tisztázza: a kölcsönös megkülönböztetés, melynek létezését mindig is készséggel elismertem [s itt konkrét szöveghelyekre utalok], olyan jelentőséggel kell-e felruháznunk, mint amilyen súlyt Erdei kölcsönöz számára a magyar társadalom szerkezetét éppen ilyen alapon megkettőző koncepciójában, vagy úgy kell azt tekintenünk, mint a számos struktúraalkotó elem egyikét. Ez tehát a dilemma lényege...” (Gyáni Gábor: *Érvek a kettős struktúra elmélete ellen*. *Korall*, 3–4. szám, 2001. tavasz-nyár, 221. old.)

Miután Szelényi *nagyjából* ugyanazt gondolja a vitatott kérdésről, mint a fenti idézet szerzője, nem vagyok

benne egészen biztos, hogy álláspontja valóban középen foglal el helyet a két történetírói megközelítéshez viszonyítva. A könyv mindenestre kitűnő áttekintése mindazon történeti problémáknak, amelyek a magyar város-történet és polgárságtörténet gondolati magyát alkotják. Az új amerikai magyar történész-nemzedék tehetséges képviselőjeként jelentkező Szelényi úgy vezeti be a nem magyar olvasót a korántsem szokványos (mert magyar) történeti problematikába, hogy kapcsolódási pontokat kínál számára az európai történelemhez és a róla szóló történetírói gondolkodáshoz. A munka külön érdeme a közel negyvenoldalas függelék, ahol narratív formában előadott beszámoló olvasható a királyi Magyarország 45 szabad királyi városának 1715/1720 és 1910 közötti népesedéstörténetéről, benne számos, Trianonnal elcsatolt várossal. A könyvben és a bírálatomban felvetett vitakérdések sokasága pedig ékesen bizonyítja, hogy a múlt égető problémái éppúgy lehetnek gazdasági és társadalmi, mint megszokottan politikai természetűek.

GYÁNI GÁBOR

Árpád von Klimó: Ungarn seit 1945

Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2006. 256 old. (*Europäische Zeitgeschichte Band 2*)

Komoly kihívás összefoglalót írni Magyarországon 1945 utáni történetéről, eddig nem is sokan vállalkoztak erre a feladatra. Nehezíti a történész munkáját a rész kutatások hiánya, s még nagyobb nehézség a megfelelő távlat kialakítása. Nehéz ugyanis elszakadni a közelmúlt, a szocialista korszak saját fogalmi világától, és olyan kategóriákat kidolgozni, amelyek segítségével a tárgy megragadható. A közelmúlt egyes kérdéseinek a jelen kiélezett po-

litikai vitáiban való gyakori felhasználása is távol tart egyeseket a feladattól, mert egy ilyen összefoglaló, a szerző szándékától függetlenül, a szakmai mellett könnyen a politikai közbeszédnek is részévé, illetve tárgyává válhat. Végül a szintézisírás általános nehézségei is akadályozzák az ilyen vállalkozást, miután nehéz vezérfonalat találni egy ország átfogó történetének elbeszéléséhez.

Árpád von Klimó magyar származású, heidelbergi születésű német történész. Szakmai indulása a leginkább Jürgen Kocka neve által fémjelzett társadalomtudományos történetírás köréhez köti. Doktori disszertációja ebben az iskolában tipikusnak tekinthető munka volt, amely az olasz és porosz adminisztratív eliteket hasonlította össze az egységes olasz, illetve német állam kiépítésének korában. (*Staat und Klientel im 19. Jahrhundert. Administrative Eliten in Italien und Preußen im Vergleich [1860–1918]*. SH-Verlag, Vierow bei Greifswald, 1997.). Az összehasonlító szemlélet a későbbiekben sem maradt idegen tőle, jelenleg is dolgozik olasz–magyar összehasonlító válástörténeti kutatásán. Habilitációja már magyar témával foglalkozott, és a hagyományosabb társadalomtörténetről elmozdult a kultúrtörténeti kérdésfeltevések felé (*Nation, Konfession, Geschichte. Zur nationalen Geschichtskultur Ungarns im europäischen Kontext [1860–1948]*. Oldenbourg, München, 2003.). Klimó tehát, aki jelenleg a potsdami Zentrum für Zeithistorische Forschung munkatársa, a magyarországi történész szakmától erősen eltérő közegben iskolázódott, s ez esélyt kínálhat a szembenézésre az imént említett problémákkal. Egyszerre közelíthet a közelmúlt magyar történetéhez kívülről és belülről, hiszen a külföldi megfigyelőnél beavatottabb, miközben az idehaza megszokott értelmezési keretektől és szakmódszertani-szemléleti beidegződésektől függetlenül ábrázolhatja a magyarországi eseményeket és folyamatokat.

A kötet az egyik legpatinásabb német tudományos kiadó egy új sorozatában jelent meg. Az *Europäische Zeitgeschichte* sorozatban a Magyarországgal foglalkozó kötetet megelőzően csupán egy Nagy-Britannia 1945 utáni történetét bemutató munka látott napvilágot, Klimó könyvének megjelenése óta pedig a sorozat egy újabb, a második világháború utáni olasz történelmet tárgyaló munkával gyarapodott. E munka tehát valószínűleg hosszú időre meghatározó olvasmánya lesz az újabb kori magyar történelem iránt érdeklődő német egyetemistáknak, illetve olvasóközönségnek.

A kötet már felépítésében is különbözik a honi munkákban megszokott kronológiai vonalvezetéstől. A bevezetést az 1956-os forradalomnak mint a magyar jelenkortörténet kulcseseményének tárgyalása követi, majd külön fejezetekben esik szó a magyar államiság történetéről (alkotmány, parlament, pártok, választójog és választások), a külpolitikáról, a gazdaságtörténetről, a társadalom történetéről s végül az életstílus alakulásáról. Ezután szól a szerző az etnikai viszonyokról és a kisebbségi problémákról Magyarországon határain belül és a környező államokban, ezt követi az egyházak és a vallás témájának szentelt fejezet. Az utolsó rész foglalkozik az 1990 utáni Magyarországgal, s a XXI. századra vonatkozó rövid kitekintés zárja a könyvet.

A szerző nemcsak a történet kronológiai tagolásáról mondott le, hanem arról is, hogy a politikátörténetet tegye meg elbeszélése vezérfonalának. Pontosabban: a politikátörténetet nem eseménytörténetként, hanem szisztematikusan „szétszedve”, a különböző intézmények alakulásán keresztül közelíti meg. Ennek megvannak a hátrányai és az előnyei is. A magyar történelmet különösebben nem ismerő német olvasónak megnehezíti a történet megértését, ha magának kell összeraknia a kötetben egymástól távol került eseménytörténeti elemeket. A ma-